

Poglavlje 3 – Upoznavanje s ljudskim pravima

Uvod

Ilustracija prikazuje seriju objekata koji su poznati djeci i mladima. Svaki objekt može predstavljati simbol ljudskih i dječjih prava – šator (pravo na odmor), kišobran (zaštita), tanjur s hranom (fizičke potrebe), knjige (pravo na obrazovanje, sloboda misli), plišani medvjedić (pravo na odmor i igru), zastava (državna zaštita građanskih prava), kutija s prvom pomoći (zdravstvena skrb), omotnica (sloboda komunikacije i izražavanja), kuća (privatnost). Globus može predstavljati ideju zaštite ljudskih prava za svako ljudsko biće. Simboli su raspoređeni zaigrano, jedan iznad drugoga, i možemo ih zamisliti kako se vrte u krug. Na ovakav način povezani su kako bi tvorili cjelinu koja predstavlja više od svojih dijelova. Ako bismo uzeli jedan komad, cjelina bi se srušila.

Slika je primjer koji pokazuje koliko su moćni naočigled vrlo jednostavni simboli. Tražiti simbole za ljudska prava je zadatak koji se može dodijeliti mlađim učenicima kao i starijima. Naravno, dozvoljava im da povezuju svoje osobno iskustvo s ljudskim pravima te im omogućava da istražuju značaj ljudskih prava za njihove živote. Nekoliko postupaka u zadacima ovog poglavlja slijedi ovakav pristup.

Zadaci u ovom poglavlju očituju se o ljudskim pravima – ključnoj temi obrazovanja za ljudska prava. Druga poglavlja, kao što su ona o vrijednostima, naglašavaju poučavanje kroz ljudska prava – s ljudskim pravima kao pedagoškom vodiljom. Ovi zadaci se usredotočuju na poučavanje o ljudskim pravima:

- Poznavanje ljudskih prava: učenici znaju jedno ili nekoliko ljudskih prava detaljno te razumiju osnovna načela;
- Čitanje ljudska prava, polako i jasno kao da je svaka riječ ključna;
- Povezivanje ljudskih prava sa svakodnevnim životom; učenici razmatraju svoja osobna iskustva i njihove želje i potrebe kroz perspektivu ljudskih prava.

Ovaj je pristup prikladan učenicima svih godišta.

Nekoliko zadataka su primjeri poučavanja i učenja putem primjera. Učenici rade plakat ili kutiju s blagom i stvaraju simbol koji predstavlja određeno ljudsko pravo. Koristeći se kreativnim vještinama učenika, takvi zadaci čine promjenu od standardnog tekstualnog poučavanja i učenja.

Svi zadaci zahtijevaju pomno razmišljanje u razredu. Učenici trebaju razumjeti da se ljudska prava mogu povrijediti i da iz tog razloga moraju biti pod zaštitom zakona kao i sredstvima prisilne provedbe (policija, kazneni sustav).

Sa starijim učenicima moguće je učiniti neke dodatne korake. Ljudska prava su temeljna prava, što znači da ni jedna javna vlast ne treba posebno dozvoljavati ta prava niti ih oduzeti od nas.

Učenici trebaju znati o osnovnim poveljama i konvencijama o ljudskim pravima kao što je *Europska konvencija o ljudskim pravima*. Trebaju razumjeti da su naša prava ograničena pravima drugih. Sami trebamo razumjeti zašto, a ukoliko je potrebno, zakonodavci i suci trebaju o tome odlučivati. Kao što izvješća Vijeća Europe i nevladinih organizacija pokazuju, država također može biti prijetnja ljudskim pravima. U takvim slučajevima, građani se mogu obratiti nacionalnim ustavnim sudovima ili europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu.

Vježba 3.1. – Plakat ljudskih prava

Odgojno obrazovni ciljevi	Učenici razumiju sljedeće aspekte ljudskih prava: njihova osnovna struktura (tko uživa ljudska prava - sadržaj i način provođenja); problem povrede ljudskih prava; sredstva za zaštitu ljudskih prava. Učenici vježbaju svoje vještine čitanja. Učenici su razvili svoje kreativne vještine.
Materijali	Veliki listovi papira, A4 papir u raznim bojama, kemijske olovke, škare, ljepljivo, stari časopisi i novine, fotografije; tekst Europske konvencije o ljudskim pravima ili Opće deklaracije o ljudskim pravima

Postupak

1. Učenici formiraju grupu od četiri učenika.
2. Učitelj/ica daje jedan članak koji predstavlja jedno ljudsko pravo svakoj grupi. Stariji učenici mogu odlučiti s kojim člankom žele raditi te zbog čega su baš njega izabrali (vidjeti korak 4).
3. Svaka grupa priprema plakat o ljudskim pravima. Plakat se sastoji od sljedećih dijelova:
 - a. naslov koji sadrži ljudsko pravo;
 - b. tekst iz *Europske konvencije o ljudskim pravima* ili *Opće deklaracije o ljudskim pravima*;
 - c. slika koja simbolizira ljudsko pravo (npr. auto koji može predstavljati slobodu kretanja ili zatvorena prednja vrata što predstavlja pravo na privatnost);
 - d. analiza strukture ljudskog prava (za napredne razrede), u kojima se govori o:
 - osobama koje uživaju to pravo;
 - sadržaju (što pravo štiti ili pruža);
 - načinima primjene ili zaštite;³
 - e. simbol (npr. a kotač koji može predstavljati slobodu kretanja ili usta što predstavlja slobodu izražavanja).
4. Grupe prikazuju plakate te o njima raspravljaju u razredu.

Dodatak

Plakat može, također, sadržavati primjere povrede ljudskih prava i načine kako se štite.

Varijante

Kao što je gore spomenuto, struktura plakata može varirati prema starosti grupe i razine poznavanja ljudskih prava. Ovaj zadatak služi kao uvod ili primjena.

Kada je pripreman za napredni razred, zadatak može uključivati aspekte ljudskih prava poput: davanje individualne slobode, zaštita jednakosti, pružanje socijalnih prava; može uključivati i cijele „generacije“ ljudskih prava.

³ Vidjeti Yves Lador, *Vodič za učitelje/ice za Europsku konvenciju o ljudskim pravima*, Geneva/Strasbourg, 1997, str. 53 (kako se stvara ljudsko pravo?).

Kad se samostalno koristi, ovaj zadatak može dovesti do izoliranog akademskog pristupa koji se fokusira na jedno ljudsko pravo. Stoga se preporuča kombinirati ovaj zadatak s drugima koji se dotiču ljudskih prava; na primjer, osobno iskustvo učenika, pitanja povrede i primjene ljudskih prava te rasprava o općoj prirodi ljudskih prava.

Vježba 3.2. - Špage

Odgojno-obrazovni ciljevi	Svrha ovog zadatka je predstaviti globalnu perspektivu našeg zajedničkog podrijetla kao uvod u obrazovanje za ljudska prava. Svi ljudi dijele zajedničko podrijetlo, istu zemlju i imaju ista prava neovisno o tome gdje žive i u kojoj situaciji žive. Ovaj zadatak vizualizira velike figure kako bi bile razumljive djeci.
Bilješke o metodi	Ovaj zadatak posebno se ističe jer pruža primjer model-poučavanja učiteljima umjesto grupnog rada učenika.
Materijali	Dva komada špage duljine 4.8 i 7 metara, karta svijeta ili globus.

Postupak

1. Učitelj/ica pokazuje učenicima špagu dugačku 4.8 metara i pita ih koliko misle da je špaga dugačka. Kada se učenici slože da je špaga dugačka 4.8 metara, onda ih upita koliko to iznosi milimetara.
2. Dužina špage od 4.800 milimetara može simbolizirati povijest našega planeta, s obzirom da je zemlja stara približno 4.800 milijuna godina.
3. Učitelj/ica se vraća na postanak planeta i prolazi kroz glavne događaje u povijesti zemlje, s time da 1 milimetara predstavlja 1 milijun godina. Koliko su dugo ljudi na zemlji? Ona/on pokazuje im zadnjih 1-2 milimetara i uspoređuje ih s ostatkom užeta. Možda ljudska bića nisu toliko važna? Možda bismo trebali biti vrlo obazrivi prema planetu na kojem živimo?
4. Učitelj/ica priča učenicima nešto malo o povijesti čovječanstva. Prema trenutnim saznanjima ljudski život prvi put se pojavio u Africi. Na početku, ljudi su bili Afrikanci. Onda je čovječanstvo migriralo iz Afrike i ljudi su naselili cijeli planet. Danas postoji mnogo zemalja i različitih grupa koje govore različitim jezicima i koje imaju različite kulture i religije, ali u konačnici svi smo jednaki.
5. Učitelj/ica pokazuje učenicima drugi komad špage. Koliko je on dugačak? Danas na svijetu živi 7 milijardi ljudi.⁴ Stoga 1 milimetar duljine špage odgovara 1 milijunu ljudi. Pokazuje na špagi veličinu nekih velikih zemalja. Koja je veličina naše zemlje? Neki ljudi dijele svijet na „naše ljude“ i „strance“. Špaga pokazuje da su većina ljudi „stranci“! Ali svi mi dijelimo planet kao naš dom i mi moramo učiti kako živjeti zajedno. Zemlje svijeta, kroz Organizaciju ujedinjenih naroda, odlučile su da posjedujemo ista prava unatoč činjenici da smo različiti i živimo na različitim mjestima.

Dodatak

Na temelju ovog uvoda učitelj/ica može raspravljati o pitanjima okoliša, ljudskih prava općenito, predrasuda i stereotipa (vidjeti poglavlje „Primjećivati druge“), geografska pitanja i međunarodne odnose.

⁴ Učitelj/ica treba voditi računa o ovoj brojci i prilagoditi dužinu komada špage prema broju stanovnika; 7 milijardi je bilo u 2013.

Vježba 3.3. – Drvo ljudskih prava

Odgojno - obrazovni cilj	Učenici razvijaju konceptualni okvir kako bi prosuđivali o ljudskim pravima.
Materijali	Olovke u boji, veliki listovi papira postavljeni na izložbeni prostor u razredu.

Postupak

1. Učitelj/ica dijeli učenike u male grupe od tri do pet učenika.
2. Ona/on traži od njih da nacrtaju jedno lijepo drvo i da ga imenuju „Naše drvo ljudskih prava“. Na donjem dijelu stabla trebali bi napisati „ljudska prava“.
3. Nakon toga bi na grane drveta trebalo staviti neke ključne pojmove za koje učenici misle da jesu ili bi trebali biti sastavni dio ljudskih prava. Oko tih grana može se staviti mnogo drugih grana s temama za koje učenici misle da su povezane s glavnim granama.
4. Nakon što im je dano određeno vrijeme, grupe stavljaju svoje crteže na zid i objašnjavaju što su napravili. Napravljeni plakati mogu neko dulje vrijeme ostati na zidu. Služiti će kao ukras a također se mogu koristiti u nekim drugim lekcijama.

Dodatak

Nakon što smo naučili nešto o idejama učenika o ljudskim pravima, možemo detaljnije proučavati ljudska prava ili dječja prava i zaključiti do koje mjere stvarna prava odgovaraju pravima koja su zapisali učenici.

Vježba 3.4. – Vožnja balonom

Odgojno - obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni općih vrijednosti u ljudskim pravima. Razumiju da su neka prava implicitno sadržana u drugima unutar sustava ljudskih prava; razlika je u tome jesu li određena ljudska prava zaštićena ili ne. Učenici razumiju da su ljudska prava neotuđiva i da je samovoljno ukidanje ljudskih prava put u diktaturu.
Bilješke	Ova igra može se koristiti kao uvod na početku tematske cjeline ili na kraju kao zadatak.
Materijali	Olovke i papir, po mogućnosti veliki listovi papira koji se mogu staviti na zid; popis prava koja se mogu odbaciti/dati im se prioritet.

Postupak

1. Učitelj/ica upravlja igrom, učenici su raspoređeni u grupe od četiri do šest učenika. Svaka grupa dobiva papir i markere. Učenici crtaju veliki balon iznad oceana ili lokalnog krajolika. Balastne vreće s pijeskom predstavljaju deset ljudskih prava koja su zalijepljena na plakat (pogledati listu niže dolje).
2. Sada igra počinje. Učenici trebaju zamisliti kako putuju u balonu ljudskih prava. Balon počinje propadati i putnici trebaju baciti neki balast kako bi izbjegli nesreću.
Zadatak učenika je da odrede prioriteta ljudska prava koja su predstavljena u balastnim vrećama. Koristit će slijedeće kriterije: Je li je neko pravo implicitno sadržano u drugome? Je li je neko pravo od osobite važnosti za demokraciju ili za naše osobne potrebe?
3. Međutim, balon i dalje tone i potrebno je baciti dodatni balast u redovitim razmacima. Učenici moraju baciti dodatne vreće s balastom. Nakon što su odbacili četiri ili pet vreća balon sigurno prizemljuje.
4. Razmišljanje u plenumu. Svaka grupa predstavlja cijelom razredu svoju listu i objašnjava (neke) njihove prioritete. Lista se može uspoređivati. Postoje li velike razlike? Također bi trebalo govoriti o učinjenom radu u grupama. Je li bilo teško se usuglasiti? Je li bilo teško dati prioritet nekim pravima pred drugima? Nadajmo se da se mogu složiti kako su sva ljudska prava važna, ali da se ljudi mogu razlikovati u svojim prioritetima kad trebaju birati.
U kvalitetnom ustavu, ukidanje bilo koja od tih prava uzrokovalo bi ozbiljnu štetu demokraciji. **Ljudska prava su prirodna prava i stoga neotuđiva.** Na temelju toga može se reći da je vožnja balonom zapravo simulacija situacije za koju se nadamo da se nikad neće dogoditi – vladavina diktature.
Ako bi učenici propitkivali pravila grupe na ovim temeljima, onda se može smatrati da je odgojno obrazovni cilj ispunjen.
Moguće je produžiti razmišljanje tako da se pregledava koja od ovih prava su uključena u ustav zemlje i kako se ta prava štite.

Dodatak

Kada se ovaj zadatak radi s mlađim učenicima, komadi balasta – prava, trebali bi se zamijeniti sa stvarima koja su primjerena dobi učenika; na primjer, „slobodni izbori“ mogu se zamijeniti s „igračkama“. Tijekom objašnjavanja ovi predmeti mogu se povezati s dječjim pravima.

Materijali

Informacija

Balast u balonu sastoji se od sljedećih prava:

- slobodni izbori
- sloboda vlasništva
- jednakost žene i muškarca
- uredno i zdravo okruženje
- pristup zdravoj hrani i čistoj vodi
- pravo na obrazovanje
- sloboda misli, savjesti i vjere
- odjeća i dom za sve građane
- privatni život bez uplitanja
- sloboda kretanja.

Vježba 3.5. – Želje i potrebe

Odgojno - obrazovni cilj	Učenici razumiju razliku između stvari koje žele i onih koje su im stvarno potrebne.
Materijali	Papir, olovke, škare.

Postupak

1. Učitelj/ica traži da učenici na papir nacrtaju nekoliko stvari za koje smatraju da su im potrebne (učitelj/ica može pripremiti komadiće prije lekcije ili može dopustiti učenicima da sami izrežu komadiće). Mogu učiniti otprilike 8-10 crteža svaki.
2. Kada su crteži gotovi, učitelj/ica dijeli učenike u grupe.
3. Svaka grupa treba se složiti da odbaci sve osim pet crteža. Samo pet najvažnijih stvari mogu ostati na stolu. Nakon toga grupe trebaju jedna drugoj objasniti zašto su baš tako izabrale. Jesu li sve jednako izabrale?

Dodatak

Učitelj/ica veže traku preko cijelog razreda i vješa crteže na traku. Ona/on potom vodi raspravu u razredu o tome koje slike se mogu ukloniti, koje stvari nam uistinu nisu potrebne. Na kraju na traci treba ostati samo pet crteža. Mogu li se učenici usuglasiti o kojih pet stvari je riječ?

Zadatak 3.6. – kutija s blagom

Odgojno - obrazovni cilj	Ovo je zadatak za djecu od šest do sedam godina. Oni razumiju da djeca imaju prava, postaju svjesni da ta prava postoje i da je bitno poštovati ih.
Materijali	Kutija s blagom je izvanredno lijepa kutija koju djeca trebaju sama ukrasiti i napuniti (sa slikama iz novina, UNICEF piktogramima koja ilustriraju dječja prava, lutkama i različitim materijalima).

Postupak

1. Na početku kutija sadrži:
 - dva piktograma koja predstavljaju pravo na jednakost i pravo osoba s fizičkim i psihičkim invaliditetom na stručnu pomoć;
 - dvije lutke koje predstavljaju djecu iz Guatemale.
2. Sakupljajući objekte koji predstavljaju prava i djeteta te njihovim stavljanjem u kutiju s blagom, djeca razumiju koliko su ta prava važna. Rad na kutiji s blagom trebao bi trajati do kraja razredne nastave.
3. Zajedno s velikom kutijom za cijeli razred, svaki učenik bi trebao imati svoju malu kutiju s blagom.